

5. Præsternes reaktion på hyrdebrevet

På udstillingen "Kodeordet var Håbet" på Gilleleje Bibliotek og Museum fortællendes følgende:

I Gilleleje Kirke var Kjeldgaard Jensen sognepræst. Tidligt i oktober blev han og hans kone ringet op af Pastor Bartholdy fra København, der fortalte om de mange jøder, som ville drage mod byen. På konfirmationssøndagen, d.3.oktober prædikede han om kirkens pligt til at protestere mod jødeforfølgelser. Han stillede senere kirkens loft til rådighed som skulested, da de mange flygtninge ankom til byen.

I forbindelse med arbejdet med at finde kilder til oktober 1943 er det lykkedes journalisten, redaktør Anders Jerichow at finde følgende prædiken fra søndagen efter:

Præst: "Enhver race er Guds værk"

10. oktober 1943. Sognepræst Otto Andersen taler i Karlby og Voldby kirker i Jylland på 16. søndag e. trinitatis over Lukas. 7, kapitel 11-17: Opvækkelsen af enkens søn i Nain

"Der er en ting, der aldrig før er faldet mig ind at drage frem, når jeg har skullet tale over denne tekst. Det faldt mig aldrig ind at gøre opmærksom på, at den enke fra Nain, som grædende fulgte sin eneste søn til graven, var jøde. Det var en fortvivlet jødeenke, Jesus talte mildt til og sagde: "Græd ikke". Det var en jødeenke, der fik givet sin søn tilbage fra døden. Og den unge mand, der – skønt død – hørte Herrens kald og på dette ord rejste sig fra død til liv, også han var jøde. Og det faldt mig aldrig ind at omtale det. Vi vidste det jo alle sammen, og der var ikke én af os, de tænkte på, at der skulle være noget mærkeligt *i det*.

Det, der gør begivenheden mærkelig og underfuld, der gør at den vil mindes til dages ende, er ikke dette, at han, der rejste sig, var *en jøde*, men dette, at han var død! Og det, der gør Herrens gerning så underfuld, så over al menneskelig forstand barmhjertig, er jo ikke dette, at det er jøder, han forbarmer sig over. Som om der skulle støre barmhjertighed til for at træde hen til dem, mere selvovertindelse til for at røre ved jøder. Nej, det mærkelige var ikke det, at en jøde kunne opnå så stor en velgerning af Herren, men det mærkelige var, at

noget så stort kunne times af et menneske! Et menneske slet og ret!. Det var altid det, vi tænkte på og undrede os over og takke Gud for, når vi hørte denne fortælling.

Og når vi hører om Guds søn, der kom til jord, så er det mærkelige ved denne begivenhed ikke dette, at han lod sig føde som jøde. Som om det havde været mere forståeligt, hvis han var kommet til det tyske folk. Som om hans fornedrelse ikke havde været så stor, hvis han var blevet født som tysk statsborger og med arierattest. Det faldt os ikke et øjeblik ind at tænke sådan, ikke én af os! Det mærkelige for os var dette, at Guds søn lod sig føde som *menneske*! Deri bestod hans fornedrelse. "Han holdt det ikke for et rov at være sin himmelske Fader lig, men tog en tjeners skikkelse på og blev mennesker lig". Det mærkelige ligger ikke i, hvad slags kød og blod han tog på, hvad race han valgte sig, men i det at han blev *menneske*, blev alles tjener, alles boder.

Og da han som menneske forringede sig selv og blev lydig til døden, ja, korsdøden, da blev han selv regnet iblandt overtrædere og korsfæstet imellem to misdædere, da ligger skændselen og den dybe fornedrelse *ikke* deri, at de to røvere, som omgav ham, var jøder! Som om skammen, der overgik Guds søn, ikke havde været slet så stor, hvis han var blevet kortfæstet blandt et par røvere af finere blod, f.eks. et par tyske røvere!

Vi ved godt, at der er forskel på blod og race; men det faldt os aldrig ind, at det kunne spille nogen rolle. Der var en tid, da det måtte siges og gentages skarpt, at det "at være født" ikke gav fortrin, hvad nogen altså dengang bildte sig ind. Var jøderne ikke Guds udvalgte folk, var det ikke dem, der havde været genstand for Guds særlige omsorg og førelse, var det ikke dem, der havde modtaget Guds forjættelser og trods alt bevaret hans nåde? Og de, der modtog Guds særlige velgerninger, da han gik hernede, var det ikke alle jøder, næsten alle? Når blinde så, lamme gik, døve hørte, spedalske rensedes og døde stod op, var det så ikke alle jøder, næsten da? Om syndernes forladelse og frelse blev tilsagt, var det så ikke jøder, der fik disse store og underfulde gaver? Nu ja, en enkelte fremmed blandt en flok på 10 spedalske blev også helbredt, men han færdedes da også blandt jøder og i jødeland. Og en kanaanæisk kvinde kom derude fra grænserne og trængte sig på og fik til sidst sin børn hørt. Men det var en undtagelse, og det kneb! Hun måtte råbe længe, fordi hun var en fremmed og ikke hørte til de fortabte får af Israels hus.

Var det ikke underligt, at den tanke opkom, at frelsen var særlig for jøderne, og at man måtte antage jødedom, før man kunne få del i kristendom? Det var en vildfarelse; men lad os se lidt på, hvori den bestod, og hvor stor den er i sammenligning med det, der *nu* sker. Nu vil man udstøde jøderne og gøre dem fredløse, støde dem uden for al ret og lov og berøve dem enhver beskyttelse og spærre vejen for dem til ethvert menneskeligt samfund. Man vil ikke vinde dem, ikke tage imod dem på noget som helst vilkår.

Om de bor i et land gennem generationer, taler dets sprog og skikker sig som gode borgere, flittige, lovlydige, kongetro, og om de deler folkets tro og gudsdyrkelse, så må de ikke være andet end jøder, aldrig mere end udstødte, fredløse! Hvor mildt og lempeligt var ikke i sammenligning hermed det krav, som jødekristne i sin tid stillede: først jøde, så kristne og brødre. Der var dog en vej åben og altså en mulighed til samfund og broderkab!

Og dog var det en vildfarelse. Jøde eller ikke-jøde skulle ingenting betyde. Så måtte Peter lære, at hvad Gud agter rent, skal han, Peter, ikke agte for urent. Og Paulus slog det endelig og uigenkaldeligt fast for alle tider: Her er ikke jøde eller græker, her er ikke træl eller fri, men alle er I eet i Kristus Jesus!

Sådan måtte jødelands apostelskare i deres tid slå fast for deres landsmænd, jøderne, at jøder ikke har fortrin frem for ikke-jøder. Nu er forholdet vendt om, og vi oplever en tid, da vi til vor undren og forfærdelse set, at et er nødvendigt, at det nu siges af os ikke-jøder til ikke-jøder, at jøder ikke står tilbage, ikke skal udstødes af de menneskelige samfund! Det, som blev sagt af jøder i deres tid, skal siges af os i dag: Her er ikke jøde eller græker, jøde eller ikke-jøde, men alle er I eet i Kristus Jesus og lige for Gud!

Vi véd godt, at der er forskel på race og blod. Vi véd, at det blod, der ruller i *vore* årer, er dansk hver dråbe, ligegyldigt hvem fore fædre blandede blod med. Men vi véd også, at der er intet blod, uden Gud har skabt det! Og derfor må vi ikke udøse menneskets blod, førend mennesket selv har forbrudt sit liv! Og der er ingen race, uden Gud har skabt den, så *enhver* race er Guds værk og skabning og hører ham til. Så vi skal ikke forfølge nogen bare for racens eller blodets skyld. Men hvad vi gør imod en eneste for racens eller blodets skyld, det gør vi imod Herren selv, for hvis en domstol vi engang skal stilles, og hvor enhver af os

skal få igen – ikke hvad vor race har fortjent, eller hvad vort blod berettiger os til – men efter hvad enhver har øvet af godt eller ondt! Ikke blod eller race bogføres, men vore gerninger.

En jødisk forbryder er en forbryder, og lad ham blive behandlet som forbryder! Men jødisk hædersmand er en hædersmand, og han har krav på at blive behandlet som en hædersmand. Og et er sørgeligt, at det er nødvendigt at sige det, at den, som behandler ham som en forbryder, derved selv før sig til en forbryder! Her er ikke jøde eller græker! Det er en grundsætning i Guds lov.

Og heller ikke vor danske grundlov gør nogen forskel på ikke-jøde eller jøde, men alle danske borgere er lige for loven. De er lige under lovens bud, skyldige at være lovlydige og lige under lovens beskyttelse, så at alle lovlydige statsborgere har lige krav på at beskyttes på liv og ejendom. Det er simpel retfærdighed, simpel menneskelighed. Det er os så selvfølgelig, at vi aldrig drømte om, at det hos os kunne blive nødvendigt at sige det.

Men hvad skete? For godt 8 dage siden, natten til forrige lørdag, kørte tyskerne rundt i store militærbiler i København og hentede 2000 af vore landsmænd ud af deres huse, op af deres senge, kørte dem til Frihavnen og slæbte dem om bord i to dampere og sejlede bort med dem. – Og det var danske borgere, som aldrig har forbrudt sig mod dansk lov og aldrig har fornærmet de fremmede i landet. Og det var både mænd og kvinder, både børn og oldinge, også den gamle fru Texiere, der, da hun blev 100 år, var genstand for så stor en hyldest og også fik hilsen fra kongen.

Der blev ingen uskyldighed anerkendt, for der var slet ikke tale om skyld! De blev ikke anklaget for nogen misgerning. Der var heller ingen! Men der var slet ikke tale om gerninger, hvad de havde gjort eller ikke gjort. De blev bortslæbt alene for det blods skyld, som Gud selv havde givet dem i deres årer! Og de var danske borgere som vi, med samme pligter og samme rettigheder, under beskyttelse af de samme love, som også vi beskyttes af!

En af mine venner i København fortæller i et brev om to jødiske familier, han ved om, som blev hentet og ført bort den nat: et ungt ægtepar med to småbørn og et gammelt ægtepar op mod de 70. Og han tilføjer: Og vi kan ikke gøre noget! Vi må lade det ske! Vi kan kun se til og græmme os.

Ja, så slemt er det det! I det mindste så slemt. Men det er måske værre endnu. Jeg véd det ikke. Men er vi helt *uskyldige* tilskuere? Har vi virkelig en rolig bevidsthed om, at os er der intet at bebrejde i den sag, at vi virkelig har gjort alt, hvad der kunne forlanges af os? Vi har nok af menneskelig undskyldning til at gøre os retfærdige i den sag. Men når Gud spørger os: "Hvor er din broder?" så véd jeg ikke, hvad vi skal svare ham.

Hvad vi da skulle gøre? Jeg véd det ikke! Men jeg er ikke så sikker på, at vi har set alle muligheder, altså heller ikke sikker på, at vi har *prøvet* alle muligheder. Jeg er ikke sikker på, at vi har vovet at sætte ind, hvad vi skyldte Gud og mennesker at sætte ind! Jeg er ikke sikker på, at vi er så uskyldige i den sag, som vi måske selv synes. Der er noget, som hedder "skjulte synder", der er skjult også for os selv, "uafvidende synder", som de også kaldes. For de synder frygtede de gamle lige så meget som for de åbenbare, ja, endnu mere. For så længe det drejede sig om de åbenbare og bevidste synder, da var det ligesom man selv kunne kigge med i regnskaberne og kontrollere Gud, når han gjorde regnskabet op. Men når han kom til posten med de skjulte synder, så kunne man slet ikke være med længere: hvert øjeblik kunne man støde på noget katastrofalt! Skal den katastrofe, der har ramt vore jødiske landsmænd, også blive katastrofal for os derved, at den afslører os som dårlige landsmænd, der svigtede dem, som havde ret til at vente af os, at vi skulle stå sammen med dem.

At forfølge jøderne for race eller blods skyld er åbenbar synd! At stå som tilskuere og græmme sig? Jeg er ikke sikker på, at det ikke er synd. Måske er det "skjult" synd, måske kan vi slet ikke indse, at vi har nogen skyld i den sag. Og dog kan Gud kende os skyldige!

Så har vi kun eet håb tilbage. Et håb til ham, som, da han var i Guds skikkelse, ikke holdt det for et rov at være Gud lig, men forringede sig selv og blev mennesker lig, gjorde sig lige, ikke blot med jøder, og ikke blot med ikke-jøder, men med alle, lige med mennesker og blev tjener for alle! Han blev den ringeste af alle, ikke ved race eller blod, men ved den tjeneste, han tog på sig, ved den gerning, han gjorde!

Kun eet håb har vi: Ham, der uden personsanseelse helbredte syge, der uden personsanseelse skænkede skyldige retfærdigheden og de fangne friheden, der uden personsanseelse kaldte de døde til livet, der sagde til de grædende: græd ikke!

Han kan vel råde bod på alt endnu, og så det, vi forbrød og gjorde galt, også det, vi *forsømte* og *undlod*, råde bod på alle vores skjulte synder.

"Vej har han alle steder, ham midler fattes ej." Så kan han vel endnu finde vej, også til dem, vi svigtede, og som nu er i den største nød og fare."

Fra: Anders Jerichow (red.): Oktober '43. Danske jøder: flugt til Sverige, deportation til Theresienstadt. Kildesamling. Udgivet af Humanity in Action m. Syddansk Universitetsforlag. 2013.